

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Maa- ja metsätalousministeriö

Kirjaamo

kirjaamo.mmm@gov.fi

Dnro: VN/25987/2023

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta tartuntatautilain kokonaisuudistuksesta.

Esitys on laaja ja monilta osin perusteltu erityisesti covid-19-pandemiasta saatujen kokemusten valossa. Lausunrossamme keskitymme niihin esityksen kohtiin, joilla on välitöntä tai välillistä vaikutusta maa- ja elintarviketalouden toimijoiden, tuotantoeläinten omistajien sekä zoonosien torjuntatyön piirissä toimivien tahojen asemaan.

Pidämme yleisellä tasolla kannatettavana esityksen One Health -periaatteen mukaisia tavoitteita. Esitys tuo merkittäviä parannuksia eläinterveys- ja terveysviranomaisten väliseen tiedonkulkuihin, mikä on erityisen tärkeää zoonositiolanteissa. Esitys edellyttää kuitenkin täsmennyksiä erityisesti seuraavissa kysymyksissä: rikosoikeudellisen vastuun soveltamisalan rajaaminen, korvausjärjestelmän vähimmäisperiaatteiden kirjaaminen lakitekstiin, tiedonsaantioikeuksien suhteellisuus ja kustannusten korvaaminen, sekä rekisteröidyn ja tilan haltijan informointivelvollisuudet uusissa tiedonkulun rakenteissa. Lisäksi esityksen vaikutusarvio kaipaa täydennystä maatalous- ja elintarvikealan kokonaiskuvan osalta.

Esitämme alla yksityiskohtaiset pykäläkohtaiset kantamme perusteluineen.

TTL 5 § — Viranomaisten yleiset velvollisuudet

Kannatamme pykälän rakennetta, jossa kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselle, kunnan eläinterveysviranomaiselle, kunnan terveydensuojeluviranomaiselle ja Ruokavirastolle säädetään yhtenevä velvollisuus seurata, torjua ja varautua tartuntatauteihin. Pykälä toteuttaa One Health -periaatetta käytännön tasolla ja selkeyttää aiemmin hajallaan olleita tehtäväkokonaisuuksia.

Esitämme, että pykälän perusteluihin täsmennetään, miten elintarvikevalvonta- ja eläinterveysviranomaisten resurssitarpeet otetaan huomioon kokonaiskustannusarvioissa, koska näiden tehtäväalan laajeneminen voi edellyttää lisäresursointia kuntatasolla, ettei esimerkiksi kunnaneläinlääkäripalveluiden saatavuus vaarannu.

TTL 11 § — Mikrobilääkeresistenssin torjunnan kansallinen asiantuntijaryhmä

Kannatamme mikrobilääkeresistenssin torjunnan kansallisen asiantuntijaryhmän perustamista. Ryhmän kokoonpano (mm. maa- ja metsätalousministeriö, Ruokavirasto, yliopistot ja sairaanhoitopiirit) turvaa One Health -ajattelun toteutumisen, mikä on välttämätöntä mikrobilääkeresistenssin torjumiseksi tila- ja tuotantoketjun tasolla.

Esitämme, että pykälään tai sen perusteluihin lisätään maininta tuottajaedustuksen turvaamisesta joko ryhmäjäsenyyden tai pysyvän asiantuntijaedustuksen kautta, jotta ryhmän työssä on käytettävissä elinkeinon käytännön asiantuntemusta esimerkiksi mikrobilääkkeiden käytöstä kotieläintuotannossa.

TTL 25 § — Tiedonsaantioikeus epidemian havaitsemiseksi ja tartunnan jäljittämiseksi

Pykälän tarkoitus on perusteltu, mutta sanamuoto "kaikilta julkisilta ja yksityisiltä toimijoilta" yhdessä korvauksettomuuden ja viivytyksettömyyden kanssa on laaja-alainen ja jättää suhteellisuusperiaatteen toteutumisen lähinnä viranomaisharkinnan varaan. Pienessä maatilayrityksessä yrittäjän työpanos näytteiden ottamiseen, lähetykseen ja tilakohtaisten kuvausten laatimiseen voi olla merkittävä, eikä siitä makseta korvausta.

Esitämme, että pykälään lisätään nimenomainen viittaus suhteellisuusperiaatteeseen sekä säännös siitä, että näytteenoton, näytteiden lähetyksen ja erityisten asiantuntijatehtävien suorat kustannukset korvataan toimijalle.

TTL 31 § — Zoonoosien ja eläintautitapausten ilmoittaminen

Kannatamme vastavuoroista ilmoitusvelvollisuutta Ruokaviraston, THL:n ja hyvinvointialueiden välillä. Pykälä toteuttaa One Health -periaatetta ja parantaa varhaista reagointia zoonoositilanteissa, mikä on linjassa myös EU:n zoonosidirektiivin (2003/99/EY) kanssa.

Pykälän 2 momentti jättää käsittelemättä sen, miten zoonoosi-ilmoitus välittyy tilan haltijalle. Esitämme, että perusteluihin lisätään täsmennys siitä, että tilan haltijalle annetaan kohtuullisessa määräajassa tieto siitä, että hänen tilastaan tai sen henkilöstöstä on tehty pykälän mukainen ilmoitus toiselle viranomaiselle.

TTL 57 § ja 58 § — Salmonella- ja tuberkuloositodistukset

Kannatamme nykyisen sääntelyn säilyttämistä elintarviketeollisuudessa ja maitotiloilla työskentelevien salmonella- ja tuberkuloositodistusten osalta. Vaatimus on perusteltu sekä kansanterveyden että elintarviketurvallisuuden vuoksi, ja Suomen Euroopan tasolla erityisen alhainen salmonellaesiintyvyys perustuu osin näihin järjestelmiin.

Esitämme, että pykälän perusteluihin tai täytäntöönpano-ohjeistukseen lisätään selkeä kuvaus siitä, miten todistusmenettely järjestetään pienille toimijoille ja suoramyyntitiloille, joissa työterveyshuoltosopimukset voivat olla hajanaisia tai puuttua kokonaan. Pienille toimijoille ei tule muodostua suhteettoman suurta hallinnollista taakkaa todistusmenettelyn vuoksi.

TTL 70–76 § — Hygieniatoimenpiteet ja toiminnan rajoitukset

Pykälissä toistuva sanamuoto "yleisölle avoimien tai rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitettujen — — tilojen hallinnasta vastaava toimijaa" viittaa selvästi siihen, että säännökset on tarkoitettu sovellettavaksi pääosin asiakaspalvelutoimintaan. Rajaus ei kuitenkaan eksplisiittisesti sulje pois maatalouden alkutuotannon tuotantotoimintaa, mikä voi aiheuttaa oikeusturvaongelmia ja yhdenvertaisuusjännitteitä eri hyvinvointialueiden päätöksäytännöissä.

Esitämme, että pykälien perusteluihin lisätään selkeä rajaus siitä, että alkutuotannon tavanomaiseen tuotantotoimintaa ei sovelleta näitä pykäläiä. Tämä rajaus on välttämätön myös rikoslain 2 b §:n soveltamisalan kannalta.

TTL 74 § — Tilojen puhdistus

Pykälä antaa hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaavalle lääkärille toimivallan määrätä tilojen puhdistuksesta zoonoositilanteessa, mikä voi koskea myös tuotantoeläinten pitopaikkaa. Samanaikaisesti eläinterveysviranomaisella on eläintautilain mukainen toimivalta määrätä eläintautipuolen torjuntatoimenpiteistä, jolloin syntyy mahdollinen jännite tai ristiriita kahden viranomaisen määräysten välille.

Esitämme, että pykälän perusteluihin lisätään vaatimus siitä, että hyvinvointialueen lääkärin tulee koordinoida puhdistuspäätöksensä eläinterveysviranomaisen kanssa, kun kyseessä on zoonoositilanteen torjuntaan liittyvä tilojen puhdistus tuotantoeläinten pitopaikassa. Tilan haltijaa ei tule asettaa tilanteeseen, jossa hän joutuu valitsemaan, kumpaa määräystä noudattaa.

TTL 97 § — Tartuntatautipäiväraha (suhteessa sairausvakuutuslain muutokseen)

Esityksen 5. lakiehdotus muuttaa sairausvakuutuslakia tartuntatautipäivärahan osalta viittaamalla maatalousyrittäjien työtapaturma- ja ammattitautilakiin sekä maatalousyrittäjän eläkelakiin. Esityksen vaikutusarviossa ei kuitenkaan käsitellä yksityiskohtaisesti sitä, miten tartuntatautipäivärahan määräytyminen poikkeaa MYEL-vakuutettujen ja palkansaajien välillä.

Esitämme, että vaikutusarvioon lisätään yksiselitteinen kuvaus tartuntatautipäivärahan määräytymisestä maatalousyrittäjille sekä yrittäjän mahdollisuudesta jatkaa rajoitettua tuotantotoimintaa karanteenissa eläinten hoidon turvaamiseksi. Eläinten päivittäinen hoitaminen yksin omassa pihapiirissä voi olla mahdollista myös karanteenissa, jos tartuntataudin leviämiskäsi tilan ulkopuolelle pysyy hallittuna.

TTL 99 § — Tilojen sulkemiseen liittyvä korvaus

Vastustamme korvauksen tosiasiallisen sisällön (laskentatapa, omavastuuosuus, käsittelymenettely) jättämistä lähes kokonaan valtioneuvoston asetukseen. Tämä heikentää yritysten mukaan lukien maatalous- ja elintarvikealan toimijoiden oikeusvarmuutta merkittävästi, eikä tasapainotuta perustuslain edellyttämää elinkeinovapauden rajoitusten oikeasuhtaisuutta. Maatalouden alkutuotannossa rajoitukset voivat aiheuttaa peruuttamattomia vahinkoja (eläinten hyvinvointi, sadon menetys, kasvuvaiheen menetys), joita ei voida jälkikäteen korjata.

Esitämme, että lakitekstiin kirjataan vähintään seuraavat vähimmäisperiaatteet: (1) korvauksen laskentaperusta on menetetty liikevaihto tai vastaava kohtuullinen mittari, (2) omavastuuosuus rajataan kohtuulliseen suuruusluokkaan, (3) korvauspäätös tehdään ja korvaus maksetaan kohtuullisessa määräajassa, ja (4) peruuttamatonta vahinkoa aiheuttavissa tilanteissa tämä huomioidaan korvausperusteissa erikseen.

TTL 102 § ja 103 § — Veden ja elintarvikkeiden välityksellä tarttuvat taudit, mikrobien maahantuonti

Kannatamme 102 §:n viittaussäännöstä terveydensuojelulakiin ja elintarvikelakiin, joka säilyttää sektorikohtaisen sääntelyn selkeyden. Kannatamme myös 103 §:n mikrobien maahantuonnin sääntelyn rinnastamista eläintautilain (76/2021) jo olemassa olevaan järjestelmään, jossa Ruokaviraston lupa edellytetään tiettyjen eläimille tautia aiheuttavien mikrobien maahantuonnissa.

Esitämme, että 103 §:n perusteluihin lisätään selkeä kuvaus ihmisille ja eläimille vaarallisten mikrobien maahantuonnin sääntelyn yhteensovittamisesta, jotta toimijoille ei synny päällekkäisiä tai ristiriitaisia lupavaatimuksia tilanteissa, joissa sama mikrobi on relevantti molempien sääntelyjärjestelmien kannalta.

Rikoslain 44 luvun uusi 2 b § — Tartuntatautivaaran aiheuttaminen elinkeinotoiminnassa

Kannatamme periaatetta, että vakavissa rikkomuksissa rangaistus on suhteessa teon yhteiskunnalliseen haittaan, ja perusteluissa tehty vertailu eläintaudin leviämisaaran rangaistukseen on oikeassa suhteessa siihen, että ihmisille vaaraa aiheuttavan tartuntataudin yhteiskunnallinen vahinko on tyypillisesti suurempi. Pykälä kytkeytyy kuitenkin TTL 70–76 ja 78–79 §:n nojalla annettuihin päätöksiin, joiden sanamuoto ei eksplisiittisesti rajaa pois alkutuotannon tavanomaista tuotantotoimintaa, mikä voi johtaa tulkinnanvaraisuuteen rikosvastuun ulottuvuudesta.

Esitämme, että pykälän perusteluihin tehdään selkeä raja-alue alkutuotannon ulkopuolelle ja että oikeushenkilön rangaistusvastuun (yhteisösakko 850–850 000 euroa) mittaaminen suhteessa eri kokoluokkiin (pieni perheyhtiö vs. suuri elintarviketeollisuusyritys) tarkennetaan. Erityisesti TTL 74 §:n soveltaminen tuotantoeläinten pitopaikkaan zoonoositilanteessa voi avata rikosvastuun aivan eri tavalla kuin ehkä on tarkoitettu, mikä korostaa rajauksen tärkeyttä.

Eläintautilain (76/2021) 22 §:n muutos

Kannatamme periaatetta, että eläinterveysviranomaisen voi zoonoositilanteessa ilmoittaa tartuntalle altistuneista henkilöistä hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaavalle lääkärille. Pykälän sanamuoto "voi salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa myös tiedossaan olevista taudille altistuneista henkilöistä" on kuitenkin käsitteellisesti väljä eikä määrittele "altistuneen henkilön" käsitteen rajausta. Perusteluissa todetaan, että näitä ovat erityisesti eläimiä pitävät toimijat tai maatilayrityksen työntekijät, mutta tilan ulkopuolelta tulevien (eläinkuljettajat, lomittajat, neuvojat, eläinlääkärit, pakkaamohenkilöstö) asema jää epäselväksi.

Esitämme, että pykälän perusteluihin lisätään (1) "altistuneen henkilön" käsitteen tarkennus eri tilanteissa, (2) velvollisuus informoida ilmoituksen kohteena olevaa henkilöä jälkikäteen, ellei tämä vaaranna tartunnanjäljitystä, ja (3) täsmennys siitä, että tilan haltijalle annetaan tieto hänen henkilöstöään koskevista altistumisilmoituksista, ellei yksittäisen työntekijän yksityisyyden suoja edellytä muuta menettelyä.

Vaikutusarviointi

Esityksen kokonaisuus muuttaa merkittävästi maatalous- ja elintarvikealan toimijoiden oikeudellista asemaa zoonoosi- ja epidemiatilanteissa, mutta vaikutuksia käsitellään vaikutusarviossa hajanaisesti useissa eri kohdissa (mm. s. 47, 93, 179). Eduskunta tarvitsee kokonaiskuvan eri muutosten yhteisvaikutuksista voidakseen arvioida lainsäädännön oikeasuhtaisuutta ja toteutettavuutta.

Esitämme, että vaikutusarvioon lisätään oma alaluku otsikolla "Vaikutukset maatalous- ja elintarvikealaan", jossa käsitellään yhtenäisesti viranomaisten tiedonkulun rakenteet, tilan haltijan ja työntekijöiden oikeusasema, korvausjärjestelmän riittävyys alkutuotannolle, rikoslain 2 b §:n soveltamisala sekä One Health -periaatteen toteutuminen tilatasolla.

Katsomme, että tässä tartuntatautilain kokonaisuudistuksen yhteydessä on välttämätöntä tehdä lisäykset lomituspalvelulain sijaisapuperusteisiin siten, että eläinten hoidosta vastuussa olevalla maatalousyrittäjällä kotieläintilalla olisi käytännössä mahdollisuus noudattaa hänelle terveydenhuollon antamaa eristys- tai karanteenipäätöstä.

Jotta kotieläintaloutta harjoittava maatalousyrittäjä voi noudattaa hänelle annettua eristys- tai karanteenipäätöstä, tulisi lomituspalvelulaissa turvata maatalousyrittäjän oikeus sijaisapuun tilanteessa, että hän saa määräyksen olla eristyksissä tai karanteenissa. Tällaisesta tarpeesta on esimerkiksi tilanne, jossa tilalle tarvitaan eläinlääkäri sairasta eläintä hoitamaan. Tällöin karanteenin tai eristyksen noudattaminen käy mahdottomaksi.

Toinen esimerkki sijaisapupalvelun tarpeesta on yrittäjäpariskunnan tilanne, jossa sairastunut on saanut eristyspäätöksen ja puoliso on joutunut altistuksen vuoksi karanteeniin. Sairastunut saa nykyisten säännösten perusteella sijaisavun työkyvyttömyyden vuoksi, mutta hänelle lomittajan saaminen tilalle voi estyä altistuneen maatalousyrittäjän karanteenimääräyksen vuoksi.

Lomituspalvelulain työkyvyttömyysperusteiset sijaisavut on toteutettu teknisesti niin, että lomituspalvelulaissa edellytetään 20 työkyvyttömyyspäivän jälkeen lääkärintodistuksen lisäksi myös myönteinen sairausvakuutus- tai tapaturmavakuutus päätös. Tartuntatautilain mukainen erityyksen tai karanteenin perusteella tartuntatautipäiväraha myönnetään sairausvakuutuslain säännöksiin viitaten, ja muutos on siten teknisesti toteutettavissa lisäämällä lomituspalvelulakiin sijaisapuperusteeksi myös sairausvakuutuslain 8 luvussa mainittu tartuntatautipäiväraha.

Heino Olli
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry